

ЦІНОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ І ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ПОВЕДІНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л. Петришин, д. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-1495-7423

Львівський національний аграрний університет

© Л. Петришин, 2019

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.01.059>

Петришин Л. Цінове середовище і його вплив на економічну поведінку сільськогосподарських підприємств

Проведено порівняння цінових тенденцій на національному та світовому агропродовольчих ринках. Актуальність дослідження визначається необхідністю достовірної оцінки відповідних тенденцій для формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. Водночас його результати дадуть змогу уряду приймати обґрунтовані рішення при виборі напрямів, форм і методів регулювання розвитку АПК.

Метою дослідження є оцінка ступеня взаємозв'язку між цінами світового та внутрішнього агропродовольчих ринків, об'єктом – економічні відносини, які лежать в його основі.

Встановлено, що упродовж 2000–2016 рр. індекси цін ФАО на основні групи агропродовольчих товарів та індекси цін на аналогічні види сировини, виробленої сільськогосподарськими підприємствами в Україні, приблизно збігалися. Водночас темпи зростання цін на відповідні види продовольчих товарів на внутрішньому ринку були значно нижчими, насамперед у зв'язку з низьким рівнем платоспроможності домогосподарств. Таке співвідношення між ціновими тенденціями характерне як для агропродовольчого ринку загалом, так і для окремих видів продукції. Доходимо висновку про край обмежені можливості українського уряду у сфері цінового регулювання агропродовольчого ринку і необхідність використання форм і методів нецінового регулювання розвитку АПК. На основі узагальнення наукових поглядів вітчизняних і зарубіжних учених дійшли висновку про те, що цінове середовище розвитку сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах має не національний, а інтернаціональний характер. Відповідно рівень і динаміка цін на агропродовольчому ринку визначаються насамперед тенденціями на світовому, а не на внутрішньому ринку. З огляду на це вживання будь-яких заходів, спрямованих на цінове регулювання функціонування національного чи регіональних агропродовольчих ринків, не можна вважати ефективним шляхом використання виділених на ці цілі коштів. При цьому слід враховувати вплив принципу часового лагу реакції сільськогосподарських підприємств на дію чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Ключові слова: індекси цін, агропродовольчий ринок, Україна, підприємства, співвідношення, тенденції.

Petryshyn L. Price environment and its impact on economic behaviour of agricultural enterprises

The article compares price trends in the national and world agro-food markets. The relevance of the study is determined by the need for a reliable assessment of the relevant trends in the formation of agricultural development strategies. At the same time, its results allow the government to make informed decisions in choosing the directions, forms and methods for regulating the development of agro-industrial complex.

The purpose of the study is to assess the degree of interconnection between the prices of world and domestic agricultural food markets, the object - the economic relations that underlie it.

It was found that during 2000–2016, FAO price indices for the main groups of agricultural products and price indices for similar types of raw materials produced by agricultural enterprises in Ukraine coincided approximately. At the same time, the rates of growth of prices for the corresponding types of foodstuffs in the domestic market were significantly lower, primarily due to the low level of households' solvency. Such a correlation between price trends is characteristic both for the agro-food market as a whole, and for certain types of products. The conclusion is made about the extremely limited possibilities of the Ukrainian government

in the field of price regulation of the agro-food market and the necessity of using forms and methods of non-price regulation of development of agro-industrial complex. On the basis of the generalization of the scientific views of domestic and foreign scientists, it was concluded that the price environment for the development of agricultural enterprises in modern conditions is not national but international. Accordingly, the level and the dynamics of prices on the agro-food market are determined primarily by trends on the world market and not on the domestic market. In view of this, the adoption of any measures aimed at price regulation of the operation of national or regional agri-food markets can not be considered effective by using funds allocated for this purpose. It should take into account the effect of the principle of the time lag of the reaction of agricultural enterprises on the impact of factors of the internal and external environment.

Key words: price indices, agro-foodmarket, Ukraine, enterprises, relations, trends.

Постановка проблеми. Рівень і динаміка цін на продукцію сільського господарства є чи не основним чинником змін в економічній поведінці сільськогосподарських підприємств. Як і загальне їхнє оточення, ціни не відрізняються стабільністю в часі й просторі і виступають реальним відображенням співвідношення попиту і пропозиції на певний вид товару для даного часу і території. Робоча гіпотеза дослідження полягала в тому, що цінові тенденції на внутрішньому і світовому агропродовольчих ринках збігаються, і це свідчить про відкритий характер першого, а також про специфічні умови його регулювання.

Протягом останніх двох десятиліть розвиток економіки України не відзначався стійкістю. Після тривалого періоду загального економічного піднесення (2000–2012 рр.) у 2013–2016 рр. відбувалося значне скорочення сукупного попиту на продовольчі товари, оскільки на більшість видів він відзначається відносно високим рівнем еластичності за обсягом грошових доходів населення. В умовах прискореного зростання тарифів на житлово-комунальні послуги грошові ресурси домогосподарств, виділені на придбання продовольчих товарів, стають все обмеженішими. У результаті функціонування продуктових ланцюжків це призвело до скорочення попиту на продукцію сільськогосподарських підприємств.

Значний тиск на рівень і динаміку цін на агропродовольчому ринку здійснюють негативні тенденції у зовнішній торгівлі більшістю видів продукції. За обмеженого внутрішнього попиту загострюється проблема перевиробництва продовольства і продукції сільського господарства. Отож, за

збереження існуючих тенденцій країна ще більше порівняно з попередніми періодами буде затиснутою в необхідності виробництва тільки високоліквідних на світовому ринку видів сільськогосподарської продукції, таких як зернові і зернобобові культури, соняшник, ріпак. Можливості розвитку тих галузей сільського господарства, для яких характерна висока питома вага доданої вартості, звужуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ціноутворення, формування цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них слід відзначити М. Артуса (2011), В. Гудака (2011), В. Олефір (2012), В. Онегіну (2007), В. Охріменка (2011), J. Baffes і B. Gardner (2003), N. Minot (2010), G. Rapsomanikis, D. Hallam і P. Conforti (2006), DeSchutter (2010), D. Jones і A. Kwiecinski (2010) та ін. Українські науковці досліджують переважно проблеми ціноутворення на внутрішньому агропродовольчому ринку. Зокрема, М. Артус (2011) досліджував проблеми державної політики та фінансового механізму формування рівня цін на продукцію сільського виробництва; В. Гудак (2011) вивчав створення такого механізму регулювання цін, який спрямовуватиметься на підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств та забезпечення їхньої двосторонньої взаємодії в напрямі реалізації продукції з переробними підприємствами; В. Олефір (2012) відстежував вплив зовнішніх чинників на кон'юнктуру внутрішніх ринків агропродовольчих товарів; В. Онегіна вивчала сутність, призна-

чення і структуру системи державного регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників, принципи її ефективної організації; В. Охріменко (2011) розглядав принципи цінового регулювання внутрішньогосподарських відносин у сільськогосподарських підприємствах. Зарубіжні вчені, крім того, до сфери своїх наукових інтересів беруть також проблему взаємозв'язку між цінами світового та внутрішнього агропродовольчих ринків. Вона є надзвичайно важливою, оскільки її вирішення дає змогу окреслити можливості національного уряду у сфері цінового регулювання.

Постановка завдання. Нашим завданням було виявлення ступеня взаємозв'язку між світовими та внутрішніми цінами на агропродовольчу продукцію.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження застосовані загальнонаукові та специфічні методи. Серед загальнонаукових методів задіяно такі, як порівняння, моделювання, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, а серед специфічних – розрахунково-конструктивний, балансовий та економіко-статистичні методи.

Виклад основного матеріалу. Продовольча і сільськогосподарська організація ООН щомісяця публікує індекси продовольчих цін ФАО, які показують зміни за місяць міжнародних цін на кошик продовольчих сировинних товарів. Їх розраховують для п'яти груп товарів. За основу для обчислень беруть середні значення відповідних індексів у 2002–2004 рр. відповідно до питомої ваги кожної з груп товарів у ці роки. Станом на січень 2018 р. зведений індекс цін ФАО на продовольство у світі склав 169,5 %.

Протягом 2000–2015 рр. ціни на продовольство у світі переважно зростали. Зниження продовольчих цін було характерно для 2000, 2002, 2009, 2012, 2013 і 2014–2016 років, свідченням чого є зменшення індексів ФАО порівняно з попереднім роком. У 2017 р. розпочався процес поступового зростання продовольчих цін.

Характерно, що цінові тенденції на світовому агропродовольчому ринку у 2012–2015 рр. були протилежними до прогнозованих раніше. У середині 2010 р. експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) на представницькій конференції на Філіппінах оголосили великий дослідницький звіт, згідно з яким до 2020 р. прогнозувалися вищі темпи зростання продовольчих цін у світі порівняно з прогнозованими раніше. За їхніми оцінками, в реальному вираженні ціни на злаки до 2020 р. повинні вирости на 15–40 % порівняно зі середнім рівнем за 1997–2006 рр., хоча до цього їхнє зростання прогнозували на рівні 20 %. Ціни на рослинні олії згідно з цим прогнозом повинні були збільшитися на 40 %, а не на 30 %, як передбачалося раніше. Передбачалося також деяке зростання цін на м'ясні та молочні продукти, хоча раніше прогнозували їхнє деяке зниження (Jones, D. and A. Kwiecinski, 2010). Реально протягом 2012–2015 рр. знижувалися індекси цін ФАО на всі групи продовольчих товарів. Особливо глибоким було зниження цін на цукор (з 368,9 до 190,7 %). Усього за цей період світові ціни на продовольство впали на 28,6 %.

Індекси споживчих цін в Україні (індекс інфляції) протягом 2000–2016 рр. відзначалися значно вищим рівнем нестабільності порівняно з індексами цін ФАО. У всі роки, крім 2013 р., вони перевищували 100 %. Інтегрований індекс споживчих цін за вказаний період склав 582,6 %, тобто споживчі ціни в країні зросли у 5,8 раза. Темпи зростання цін на продовольчі товари були дещо нижчими і становили 5,0 разів. При цьому ціни на продовольство знижувалися у 2002, 2012 і 2013 роках. Низькі темпи зростання цін на продовольчі товари порівняно з іншими їхніми видами свідчать про певне відносне погіршення цінового середовища розвитку бізнесу в аграрній сфері, зокрема сільськогосподарських підприємств.

Споживчі ціни на різні групи продовольчих товарів на агропродовольчому ринку України протягом 2002–2016 рр. підвищу-

валися вкрай нерівномірно. Високими темпами зростали ціни на фрукти (у 7,7 раза), а також на хліб і хлібопродукти (у 6,6 раза). Нижчими були темпи збільшення цін на м'ясо і м'ясопродукти (у 3,8 раза) і цукор (у 3,6 раза). Унікальним фактом є зниження майже утричі цін на овочі за середнього інтегрованого індексу зростання цін на продукти харчування і безалкогольні напої – в 4,2 раза.

Світові ціни і споживчі ціни на внутрішньому ринку мають безпосередній вплив на рівень і динаміку цін на продукцію сільськогосподарських підприємств. Протягом 2000–2016 рр. загальний індекс цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами склав 6,7 раза, в тому числі продукції рослинництва – 6,1 раза, а продукції тваринництва – 7,8 раза. Незважаючи на те, що інтегровані індекси споживчих цін та цін на продовольчі товари були практично удвічі нижчими, це свідчить про значне посилення ринкових позицій виробників сільськогосподарської продукції – сільськогосподарських підприємств – порівняно з іншими агентами агропродовольчого ринку – переробними підприємствами, ринковими посередниками, торговими підприємствами.

На всі основні види продукції сільського господарства протягом 2000–2016 рр. доларові ціни реалізації зростали (крім картоплі та овочів). При цьому темпи їхнього зростання були порівнянними з темпами зростання світових цін ФАО.

Така динаміка цін лежить в основі змін в економічній поведінці сільськогосподарських підприємств. Тривале й стабільне випереджальне зростання цін на олійні культури, до яких належать насамперед соняшник, ріпак і соя, призвело до значного розширення посівних площ під цими культурами. Аналогічний висновок стосується й прискореного розвитку садівництва в сільськогосподарських підприємствах країни.

Аналіз індексів цін на основні види продовольчих товарів із поправкою на курс національної грошової одиниці показав, що його динаміка є принципово відмінною від

динаміки індексів за умови їхнього розрахунку в національній грошовій одиниці. Виявляється, що протягом 2002–2016 рр. скориговані на курс національної грошової одиниці інтегровані індекси споживчих цін у середньому були на нижчому рівні, ніж на початок досліджуваного періоду. Так, скоригований інтегрований індекс цін на продукти харчування і безалкогольні напої протягом 2002–2016 рр. склав 83,7 %, тобто на кінець досліджуваного періоду вони знизилися на 16,3 %.

Однак у розрізі окремих груп продовольчих товарів ці тенденції були значною мірою відмінними. Високими були темпи зростання цін на фрукти (на 101,9 %), на хліб і хлібопродукти (на 3,2 %). Інтегрований індекс доларових цін на молоко, сир і яйця протягом 2002–2016 рр. склав 98,7 %. Доларові ціни на внутрішньому ринку знизилися на такі види продовольчих товарів, як м'ясо та м'ясопродукти, олія та жири, цукор, і особливо на овочі.

Протягом 2002–2014 рр. реалізаційні ціни на продукцію сільськогосподарських підприємств збільшувалися значно вищими темпами порівняно з темпами зростання світових цін ФАО на продовольство та цін на продовольчі товари на національному агропродовольчому ринку (рис. 1). У 2015–2016 рр. перші два показники практично збіглися за чітко вираженої тенденції до зниження третього показника.

Реагуючи на зміни, сільськогосподарські підприємства нарощують експортний потенціал, оскільки очікують, що така тенденція спостерігатиметься й надалі і вигоди від експорту продукції сільського господарства переважатимуть над можливостями отримання прибутку в результаті її реалізації на внутрішньому ринку. Означена економічна поведінка сільськогосподарських підприємств є цілком логічною, незважаючи на закиди багатьох вітчизняних учених про надмірну експортну спрямованість виробництва насамперед у великих сільськогосподарських підприємствах.

Рис. 1. Базисні (показник поточного року до середнього показника у 2002–2004 рр.) індекси світових цін ФАО, споживчих цін продовольчого ринку України та реалізаційних цін на продукцію сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: (Індекс продовольствених цін ФАО; Сільське, лісове та рибне господарство).

Основним видом продукції сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах є зернові й зернобобові культури. Порівняно з іншими видами продукції сільського господарства їхнє виробництво має значні переваги. Передусім це стабільно високий рівень рентабельності виробництва. По-друге, високий рівень ліквідності – зернові культури легше продати, ніж, наприклад, овочеву або м'ясну продукцію. По-третє, легко освоюваними є сучасні технології виробництва зернових культур, які не вимагають особливих специфічних знань і вмій персоналу. По-четверте, для освоєння цих технологій маємо розвинену інфраструктуру, зокрема систему постачання необхідних матеріально-технічних ресурсів. По-п'яте, природно-кліматичні умови України сприятливі для вирощування зернових і зернобобових. З огляду на це потенціал вітчизняних сільськогосподарських підприємств у цій галузі є значним.

Останнім часом як на національному, так і на світовому ринку складаються тенденції, які негативно впливають на можливості реалізації зерна і на рівень цін на нього.

Аналіз базисних індексів світових цін ФАО на зерно, споживчих цін продовольчого ринку України на хліб і хлібопродукти та реалізаційних цін зернових культур від сільськогосподарських підприємств показав, що індекс реалізаційних цін на зерно і зернові культури протягом 2002–2016 рр. коливався, будучи, як правило, трохи вищим від двох інших індексів, а починаючи з 2010 р. став значною мірою «прив'язаним» до динаміки цін на зерно на світовому агропродовольчому ринку. З рис. 2 видно, що крива динаміки реалізаційних цін у сільськогосподарських підприємствах після 2010 р. досить тісно почала збігатися з кривою динаміки цін на зерно на світовому ринку. Це свідчить про те, що можливості вітчизняного уряду, незважаючи на його зусилля в реалізації державної політики у сфері ціноутворення на ринку хліба та хлібопродуктів як одного з ключових елементів економічної політики щодо захисту найбідніших верств населення, були не надто успішно реалізовані, оскільки в кінцевому рахунку ці ціни більшою мірою диктувалися закономірностями розвитку світового ринку

зерна, ніж особливостями функціонування національного ринку. Водночас слід вказати на значно нижчі темпи збільшення цін на

хліб і хлібопродукти на внутрішньому ринку порівняно з темпами зростання світових цін на зерно.

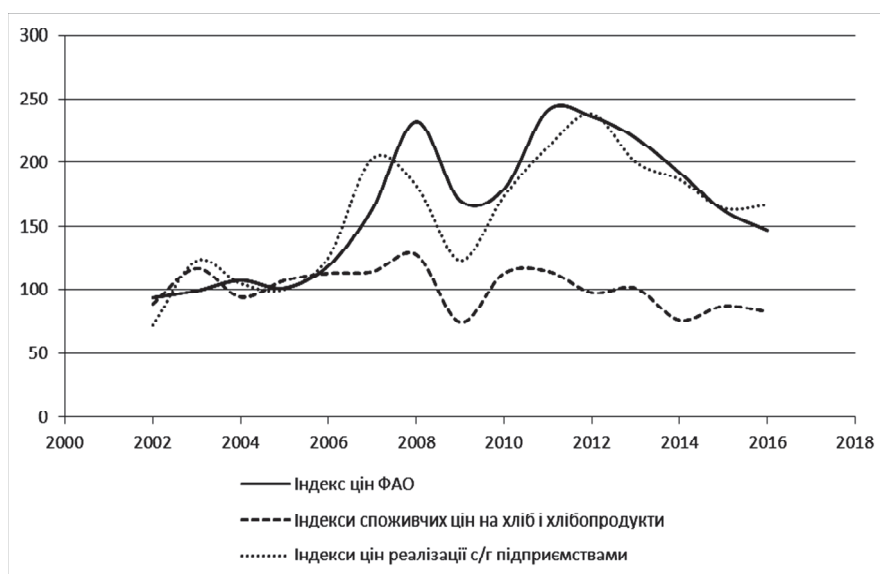

Рис. 2. Базисні (показник поточного року до середнього показника у 2002–2004 рр.) індекси світових цін ФАО на зерно, споживчих цін на хліб та хлібопродукти продовольчого ринку України та реалізаційних цін на зернові та зернобобові у сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: (Індекс продовольствених цен ФАО; Сільське, лісове та рибне господарство).

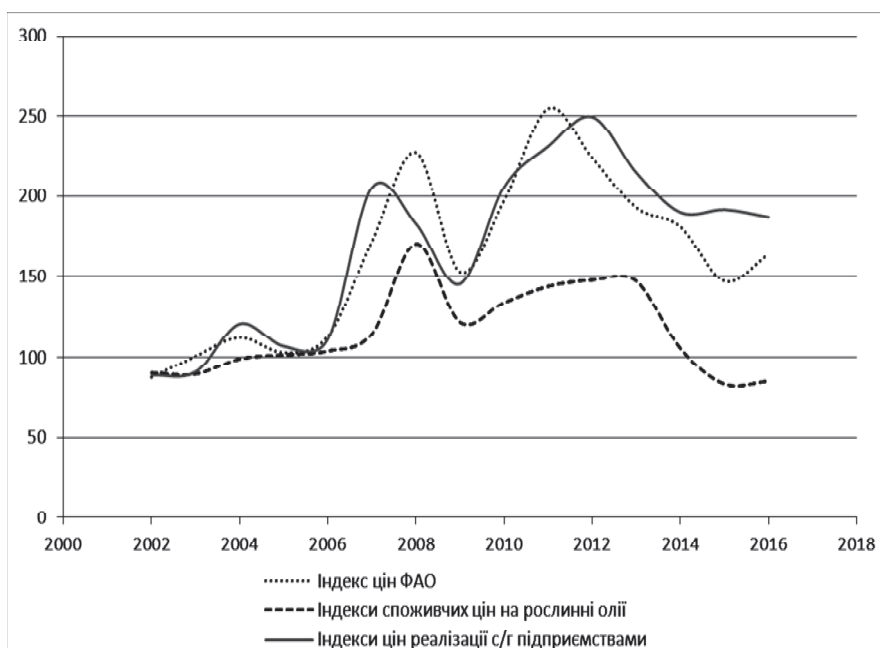

Рис. 3. Базисні (показник поточного року до середнього показника у 2002–2004 рр.) індекси світових цін ФАО на рослинні олії, споживчих цін на рослинні олії продовольчого ринку України та реалізаційних цін на олійні культури у сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: (Індекс продовольствених цен ФАО; Сільське, лісове та рибне господарство).

Тенденції в цінах на олійні та продукти їхньої переробки на внутрішньому і світовому ринках значною мірою відрізнялися від цінових тенденцій на ринках зерна та хлібопродуктів. Протягом 2002–2016 рр. ціни на рослинні олії на внутрішньому ринку за цей час дещо знизилися за майже півтораразового їхнього зростання на світовому ринку (рис. 3). Ціни ж реалізації сировини сільськогосподарськими підпри-

ємствами збільшилися майже удвічі. Таке співвідношення цінових тенденцій свідчить про певну перенасиченість внутрішнього ринку рослинних олій, а також про переважання попиту над пропозицією на вітчизняну сировину олійних культур з боку світового ринку. Особливо це стосується ріпаку, одним з основних постачальників якого на світовий ринок наша країна стала протягом досліджуваного періоду.

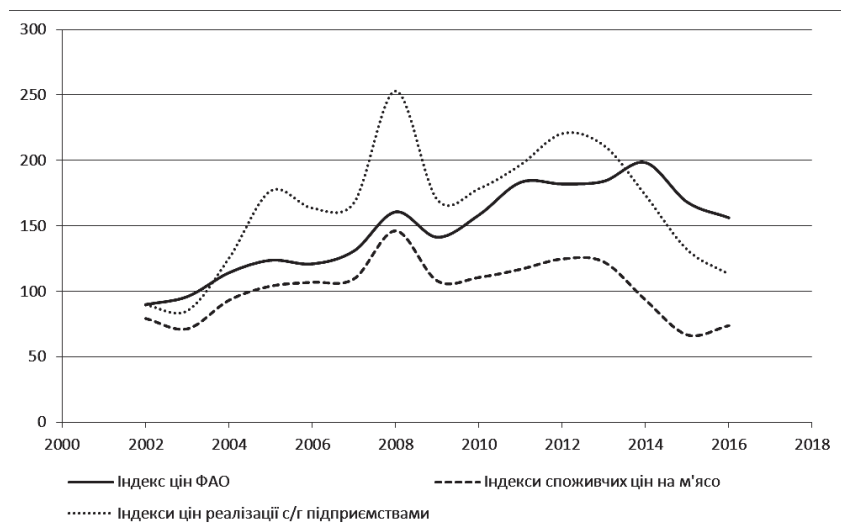

Рис. 4. Базисні (показник поточного року до середнього показника у 2002–2004 рр.) індекси світових цін ФАО на м'ясопродукти, споживчих цін на м'ясопродукти продовольчого ринку України та реалізаційних цін на худобу і птицю в сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: (Індекс продовольствених цен ФАО; Сільське, лісове та рибне господарство).

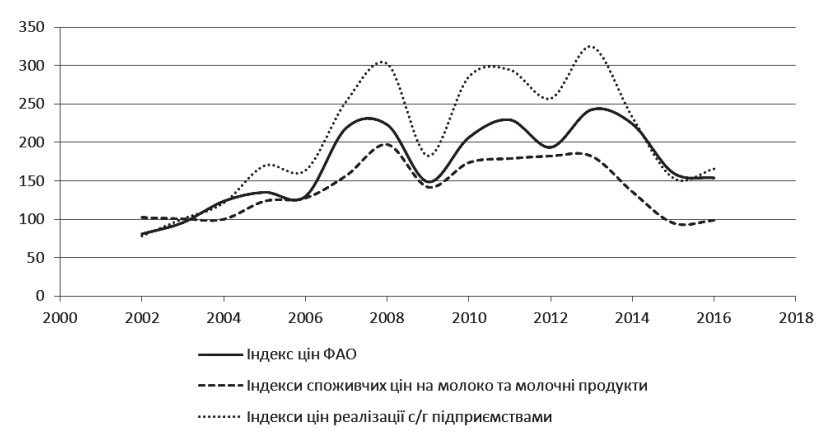

Рис. 5. Базисні (показник поточного року до середнього показника у 2002–2004 рр.) індекси світових цін ФАО на молоко і молокопродукти, споживчих цін на молоко і молокопродукти продовольчого ринку України та реалізаційних цін на молоко в сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: (Індекс продовольствених цен ФАО; Сільське, лісове та рибне господарство).

Вітчизняний ринок м'яса і м'ясопродуктів також протягом 2002–2016 рр. демонстрував такі зміни в цінах, які певною мірою копіювали тенденції на світовому ринку (рис. 4). Однак крива індексів цін ФАО значно менше варіабельна порівняно з кривими індексів цін на м'ясо і м'ясопродукти на вітчизняному ринку і цін реалізації сільськогосподарськими підприємствами.

Найбільш закритим серед ринків агропродовольчих товарів є, напевно, ринок молока і молочних продуктів. Ринки йогуртів, тваринного масла, твердих і м'яких сирів є відкритими. Однак значну питому вагу в продукції молочного скотарства займає питне молоко, імпорт-експорт якого є проблемним. Кон'юнктура ринку питного молока формується насамперед під впливом особливостей національного ринку, а не світового. Однак порівняння індексів, відображених на рис. 5, показує, що ціни на молочну сировину, вироблену вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами протягом 2002–2016 рр., демонстрували високий рівень взаємозв'язку з динамікою цін на молоко і молокопродукти на світовому ринку. Причому рівень збігу цінових тенденцій був значно тіснішим порівняно з іншими видами продукції сільськогосподарських підприємств, аналіз яких проведено. Це означає, що закономірності функціонування ринку питного молока мають незначний вплив на цінові тенденції на ринку молока та молокопродуктів загалом. Відмінну роль при цьому відіграє націо-

нальна особливість ринку питного молока, на якому пропозиція формується переважно не сільськогосподарськими підприємствами, а господарствами населення.

Результати дослідження засвідчують достатній рівень відкритості вітчизняної економіки, незважаючи на високу питому вагу тіньової зовнішньоекономічної діяльності, що відзначають чимало дослідників. У таких умовах запропоновані окремими вченими і політиками заходи з цінового регулювання агропродовольчого ринку не мають під собою достатніх підстав.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Статистичне опрацювання даних про динаміку цін на продовольчі товари загалом та їхні окремі види з використанням дисперсійного і кореляційного аналізу дало змогу дійти висновку про обґрунтованість висунутої гіпотези. Така ситуація свідчить про обмежені можливості вітчизняного уряду щодо активізації впливу на цінову ситуацію. На перший план повинні вийти заходи, спрямовані на використання методів нецінового регулювання розвитку АПК, насамперед через підвищення рівня доходів домогосподарств, щоб додатково вироблена продукція могла бути реалізованою на внутрішньому ринку. Серед першочергових заходів також слід виділити розвиток сільських територій і використання сучасних форм державної фінансової підтримки сільського господарства, рекомендованих СОТ та ЄС.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Артус, М. М., 2011. *Державна політика та фінансовий механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію*: автореф. дис. ... доктора екон. наук. Київ.

Гудак, В. В., 2011. Механізм ціноутворення в аграрному секторі як фактор забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*, 7, с. 221–225.

Индекс продовольственных цен ФАО [online]. Доступно: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/> [Дата обращения 25 мая 2019].

Олефір, В. К., 2012. Вплив зовнішніх чинників на кон'юнктуру внутрішнього ринку агропродовольчих товарів. *Економіка і прогнозування*, 1, с. 143–150.

Онегіна, В. М., 2007. *Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників*: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ.

Охріменко, В. І. та Супрун, О. М., 2011. Принципи цінового регулювання внутрішньогосподарських відносин в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*, 7, с. 116–122.

Сільське, лісове та рибне господарство [online]. Доступно: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm [Дата звернення 25 травня 2019].

Baffes, J. and Gardner, B., 2003. The Transmission of World Commodity Prices to Domestic Markets under Policy Reforms in Developing Countries. *Policy Reform*, 63 (2), pp. 159–80.

DeSchutter, 2010. Food Commodities Speculation and Food Price Crises: Regulation To Reduce The Risks of Price Volatility. *United Nations Special Rapporteur on the Right to Food*, Briefing Note 02, September 2010. Louvain-la-Neuve: United Nations Special Rapporteur on the Right to Food.

Jones, D. and Kwiecinski, A., 2010. Policy Responses in Emerging Economies to International Agricultural Commodity Price Surges. *OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers*, 34.

Minot, N., 2010. Transmission of World Food Price Changes to African Markets and Its Effect on Household Welfare. *Food Security Collaborative Working Paper*, 58563.

Rapsomanikis, G., Hallam, D. and Conforti P., 2006. Market Integration and Price Transmission in Selected Food and Cash Crop Markets of Developing Countries: Review and Applications. *Agricultural Commodity Markets and Trade: New Approaches to Analysing Market Structure and Instability*. London.

Стаття надійшла 30.05.2019.

